

USKONNOLLINEN INTO JA HENGELLINEN ARVOSTELUKYKY EGYPTIN ERÄMAAISILLÄ

TT Hannu Pöyhönen

Tämän artikkelin motoksi voisi nimetä Antonios Suuren sanan: *“Pidä aina silmiesi edessä Jumalan pelko. Muista Häntä, joka tekee kuoleman ja elämän. Vihatkaa maailmaa ja kaikkea, mitä siinä on. Vihatkaa lihan lepoa. Luopukaa tästä elämästä, että eläisitte Jumalalle. Muistakaa mitä olette luvanneet Jumalalle, sillä hän perää sitä teiltä tuomiopäivänä. Näkkää nälkää, janotkaa, olkaa alasti, valvokaa, murehtikaa, itkekää, huoatkaa sydämessänne. Koetelkää, oletteko Jumalalle otollisia. Halveksikaa lihaa, että pelastaisitte sielunne.”*

Vaikka tämä sana onkin lausuttu alun perin munkeille, se muistuttaa mielestäni onnistuneella tavalla kristillisen elämän dynaamisuudesta ja ehdottomuudesta. Se on myös hyvin raamatullinen, sillä se suorastaan vilisee muistumia evankeliumeista ja apostolien kirjeistä.

Hengellisessä palavuudessa ja innossa ei siis ole kyse fanaattisuudesta, vaan tiukasti Uuteen testamenttiin sidoksissa olevista asioista. Tässä artikkelissa hengellistä intoa, mutta myös siihen läheisesti liittyvää arvostelukykyä aiotaan kuitenkin tarkastella yksinomaan Egyptin erämaaisien tekstien eli Gerontikonin pohjalta. Kyseinen teos on todellinen, mutta ikävä kyllä – ainakin meidän maassamme – pitkälti unohtuksiin jäänyt ortodoksisen hengellisen kirjallisuuden helmi. Artikkelissa pyritään valottamaan aihepiiriä laajasti, monelta näkökannalta. Sen alkupuolella käsittelemme hengellistä intoa ja sen luonnetta, loppupuolella taas arvostelukykyä ja ilmenemistä.

Päätäväisyys kilvoittelussa

Egyptin erämaaisien mukaan pyhille on ominaista ymmärtäväisyys, joka rakentuu Jumalan tahdon tuntemisesta ja sen seuraamisesta. He painottavat ihmisen todellisen muuttumisen eli jumaloitumisen mahdollisuutta, mikä merkitsee sitä, että hän voi jo nyt olla kokonaan “maksamatta veroa” paholaiselle. Tie siihen on kuitenkin pitkä ja ohdakkeinen. Parhaiten tämä hengellisen elämän totuus tulee ilmi Gerontikonin kenties useimmin siteeratussa lauseessa: “Anna veri ja ota Henki.”

Jumalallisen Hengen saadakseen Egyptin muinaiset erämaaisät ja -äidit ryhtyivätkin itse moniin vapaaehtoiisiin kilvoitusvaikeuksiin, jotka ylittivät ymmärryskykymme ja myös voimamme, mutta samalla näyttävät meille oikeaa suuntaa. Ennen kaikkea he silti opettavat meitä Jumalan valaisemilla ajatuksillaan, kun muistuttavat, että nykyinen aika on annettu toimimista eikä lepoa varten. Heidän mukaansa ruumiillinen lepo on suorastaan kauhistus Herralle, koska oma tahto, lepo ja tottumus niihin kukistavat ihmisen. Aivan erityisesti he painottavat luostarielämää suostumisena vaivannäköön kaikessa. Tässäkään tapauksessa kyseessä ei tarvitse olla raskas ja vaivalloinen ponnistelu, sillä Gerontikonin isien mukaan innolla vaivaa näkeville koko ihmiselämä on vain kuin yksi nopeasti ohikiitävä päivä.

Kilvoittelun keskeisiä periaatteita

On mielenkiintoista, miten jo Egyptin muinaiset erämaakilvoittelijat kiinnittivät huomiota siihen, että meillä ihmisillä on tapana puhua määrättömästi, mutta toimia vähän. Ikuista elämää ei heidän mukaansa pidä kuitenkaan jättää toisten rukouksen ja rakkauden varaan, sillä hen-

gellisessä työskentelyssä voidaan edistyä vain ruumiillisen vaivannäön kautta. Kilvoittelu on välttämätöntä myös siksi, että vasta sitten, kun ihminen itse tekee voitavansa, Jumala ja toisten rukouksetkin auttavat häntä. Vain vaivannäön kautta päästään myös todelliseen onneen eli lepoon, joka on jokaisen ihmisen luonnollinen tavoite elämässä.

Gerontikonissa korostetaan myös sitä, että hyveet saadaan vain vaivannäöllä, ei tiedollisella sivistyksellä. Äiti eli amma Synklitike taas painottaa sitä, että ihmisen on harjaannutettava itseään askeesiin jo nuoresta pitäen, tosin pitäen mielessä kohtuus. On syötävä, juotava ja nukkuttava silloin, kun ihmisluonto vaatii osaansa, mutta ei sitä vastoin muulloin. Joka päivä kilvoittelulle on lisäksi pantava uusi alku ja joka vuosi puolestaan uudistettava kilvoittelua koskevat hyvät päätökset. Eniten on pelättävä dogmaattisesti vääristynyttä uskoa, sillä se uhkaa tehdä tyhjäksi kaikki askeettisen vaivannäön hedelmät. Tärkeää on myös kestää kärsivällisesti kilvoitteluun liittyvä taistelu eikä haaveiltava ennen aikaisesta levosta.

Himot

Gerontikonin mukaan ihmisen kilvoittelu alkaa siitä, että hän luopuu kaikesta luonnonvastaisesta. Vaikka tämän pitäisi olla jokaiselle järjellä varustetulle luontokappaleelle itsestään selvyys, koskapa Jumala itse kehottaa meitä tähän jo Vanhassa testamentissa olevalla käskyllään, abba Antonios ennustaa, että tulee aika, jolloin tervettä pidetään hulluna, koska hän poikkeaa muista!

Ihmisen puhdistumiskilvoittelun päämäärä on himottomuus, joka merkitsee osallisuutta ikuisen elämään, kun taas himon valtaan antautuminen merkitsee ikuista kuolemaa. Turmiollisia ovat jo sydämessä olevat pahat ajatukset, sillä ne erottavat meidät Jumalasta niin, ettei Hän paljasta meille salaisuuksiaan. Juuri ajatusten kautta saatana sotiikin meitä vastaan. Se etsii itse kunkin kohdalla hänelle ominaista himoa ja ruokkii sitä. Siksi Gerontikonin mukaan himo on kitkettävä pois sillä hetkellä, kun se ilmaantuu eikä jäätävä syömään ”halujen leipää”. Eri-tyisesti tiensä alussa olevien luostarikilvoittelijoiden on oltava yhtä hurjana himollisille ajatuksille kuin leijona villiaasille! Todellinen kilvoittelija ei myöskään rukoile taistelun päättymistä, vaan Jumalalta avuksi saatavaa voimaa. Yhtenä elävänä esimerkkinä tällaisesta kärsivällisyydestä ja päättäväisyydestä on abba Ammonas, joka rukoilee Jumalaa kokonaista 14 vuotta voittaakseen vihan.

Gerontikonin isien mukaan ihmisen on oltava jatkuvasti valmis taisteluun erityisesti haureuden demonia vastaan. He vertaavat ruumiillisia himoja syvään kuoppaan, jonka ääreltä ihmisen pitää pysyä visusti poissa luontonsa heikkouden tuntien. Parhaana lääkkeenä haureellisia ajatuksia vastaan he mainitsevat itsekieltämyksen ruokailussa ja puheessa sekä tunteen tietynlaisesta muukalaisuudesta maailmassa.

Taistelu himoja vastaan ei kuitenkaan ole pelkästään negatiivista toimintaa, kuten edellä sanotun perusteella ehkä saattaisi luulla, sillä se kartuttaa ihmisessä myös hengellistä kokemusta. Vapaus niistä palauttaa ihmisen aiempaan kunniaansa, koska todellinen kuningas on viime kädessä se, joka pystyy hallitsemaan ja pitämään kurissa erilaiset himonsa. Tällaista kuninkaallisuutta Gerontikonin mukaan vaaditaan ennen kaikkea toisten opettajalta, erityisesti vapautta rahan- ja kunnianhimosta, mutta myös ylpeydestä ja vihasta. Hänellä pitää olla huolenpitävä rakkaus kaikkia luoksensa tulevia ihmisiä kohtaan.

Itselle kuoleminen

Gerontikonin isät puhuvat paljon itselle kuolemista. Erityisesti munkiksi ryhtyneen on kadotettava kokonaan oma tahtonsa ja hankittava kokonaisvaltainen murhe. Evankeliumin mainitsema ahdas tie on se, että ihminen pakottaa ajatuksiensa, luopuu omasta tahdosta ja jättää kaiken Kristusta seuraten. Munkin on kestettävä myös häpäisyä, sillä muuten hänen hyveellisyytensä on valheellista. Egyptin erämaakilvoittelijoiden mukaan edessä olevaa on yksinkertaisesti mahdotonta saavuttaa, ellei ihminen tule itsellensä yhtä kuolleeksi kuin hautaan laskeutut.

On näin ollen ymmärrettävää, ettei itselleen kuolleelle sovi ruumiillisten kilvoitusvaivojen eikä kohtalonsa valittaminen, muttei myöskään kosto eikä vihastuminen. Toisille ei liioin saa tehdä pahaa eikä edes ajatella heistä sellaista. Toisia ei saa myöskään tuomita mistään, ei lajitella heitä erilaisiin kategorioihin – eikä edes antaa tukeaan sille, joka jollakin tavalla pyrkii painamaan lähimmäisiään alas.

Jumalan muistaminen ja Jumalan pelko

Egyptin erämaakilvoittelijoiden mukaan itselle kuolemista auttaa suuresti ajatusten kiinnittäminen Jumalaan, mielen askaroiminen koko ajan jumalallisissa asioissa. Erityisesti on varoitettava pahojen henkien syöttämiä mielikuvia, sillä ne pyrkivät irrottamaan ihmisen katumukselta ja Jumalan ajattelemisesta. He muistuttavat meitä painokkaasti siitä, että ihmisen mieli ei koskaan ole neutraalissa tilassa, vaan se on aina kiinnittynyt johonkin – joko synteihin, Jeesukseen tai ihmisiin.

Itselle kuolemista ja sen myötä tapahtuvassa hengellisessä uudestisyntymässä ihmistä auttaa suuresti myös nöyryys ja Jumalan pelko. Ne ovat ihmiselle suorastaan yhtä tärkeitä kuin hengitys ja ovat siten kaikkien hyveiden yläpuolella. Esteeksi Jumalan pelon syntymiselle Gerontikon nimeää ylellisen ruokailun ja elämäntavan, sillä kaikki ruumiillinen mukavuus karkottaa sielusta Jumalan pelon ja hajottaa kaiken hengellisen työn. Jumalan pelko puolestaan on kuin sydämen kammiossa oleva lyhty, joka valaisee sen ja opettaa sille kaikki hyveet ja käskyt. Niinpä Antonios Suuri toteaa abba Pambosta, miten “Jumalan pelolla hän saattoi Jumalan Hengen asumaan itsessään”.

Gerontikonin isät puhuvat paljon myös tuonelan ja kuoleman muistamisesta. Voidakseen pelastua ihmisen, erityisesti munkin, on alati tarkattava sielunsa tilinteon näkökulmasta. Hänen silmiensä on oltava jatkuvasti suunnattuina Jumalan tuomioistuinta kohti, sillä kuoleman ja tuomion muistaminen auttavat tehokkaasti taistelussa syntiä vastaan. Tällainen pelko tulevasta tuomiosta oli ominaista erityisesti abba Arseniokselle, joka kuolinvuoteellaan todistaa sen seuranneen häntä munkkeusvuosina joka askeleella.

Katumus, murhe ja itsensä soimaaminen

Jumalan pelon ja kuoleman muistamisen yhteyteen kuuluvat läheisesti myös Jumalan mielenmukainen murhe ja itsensä soimaaminen. Gerontikonin mukaan todellinen hyve on aina syyttää itseä ja odottaa koettelemusta elämän loppuun asti. Omien syntien murehtiminen ja pidättäminen toisten tuomitsemisesta ovat itse pelastuksen tie.

On hyvin merkille pantavaa, miten paljon Egyptin erämaaisät painottavat omatunnon varjelemista loukkaamattomana suhteessa lähimmäisiin. He opettavat, että juuri pidättäytyminen kai-

kenlaisesta toisten tuomitsemisesta ja halveksimisesta lahjoittaa ihmiselle uskalluksen Jumalan edessä. Fermen abba Teodoros pitää pidättäytymistä toisten halveksimisesta peräti suurimpana hyveenä. Abba Sisoes puolestaan toteaa, että suurta ei ole niinkään muistaa Jumalaa joka hetki kuin pitää jatkuvasti itseään koko luomakuntaa halvempaan.

Itsensä halveksunta ja ruumiillinen vaivannäkö johtavat Gerontikonin mukaan ihmisen nöyryyteen, aito katumus ja tietoisuus omasta syntyisyydestä puolestaan entisestikin ankarampaan askeesiin.

Tarkkaavaisuus ja mielen varjeleminen

Askeettisen kilvoituksen kulmakivi on tarkkaavaisuus ja mielen varjeleminen, sillä mielen hajaannus on kaiken pahan alku. Vaikka ihminen ei voikaan estää ajatuksia, hänen tehtävänsä on silti vastustaa niitä. Abba Siluanoksen mukaan hänen oma päämääränsä kaikessa oli se, ettei hän koskaan päästäisi sydämeensä ajatusta, joka vihastuttaisi Jumalan.

Sydäntä tarkkaamalla siis myös ajatukset voidaan säilyttää neitseellisinä. Tehtävä ei luonnollisesti ole helppo edes edistyneelle munkille, sillä siinä onnistuakseen hänen pitää abba Bessarionin mukaan olla pelkkää silmää kuten kerubit ja serafit.

Sydämen varjelemisen elinehto on taas aistien varjeleminen. Siitä Gerontikonissa malliesimerkki on abba Isidoros, joka lähetettiin skiiitan yhteisissä asioissa Aleksandrian miljoonakaupunkiin kirkollisten viranomaisten luo. Kun muut isät sitten myöhemmin kyselivät abba Isidorokselta mitä kaikkea hän näki Aleksandriassa, hän vastasi yksinkertaisesti ja itsestään selvästi: ”arkkipiispan”!

Gerontikonissa annetaan myös joitakin hyvin käytännöllisiä ja ajattomia neuvoja siitä, miten mieltä voidaan varjella ja saada se pysymään koossa. Yksi ja keskeinen neuvo on se, että ihmisen on katkaistava liialliset ihmissuhteet. Lisäksi hänen on vältettävä kaikkea turhuuden katselua, sillä se tuhoaa salakavalasti sielun.

Gerontikonin mukaan ilman suurta valppautta ei siis ole olemassa hengellistä edistystä. Ellei ihminen näet varjele sydäntään, hän unohtaa pian kaiken kuulemansa ja tulee välinpitämättömäksi kaikkea hengellisyyttä kohtaan, niin että Pyhän Hengen liekki lopulta sammuu hänessä kokonaan. Jumalan Henki saapuu vain tarkkaavaisuutta harjoittavan ja itsensä kieltäneen sielun luo ja saapuessaan synnyttää jumalallisen elämän.

Lohtua kilvoittelevalle

Gerontikonin isien ja äitienkin neuvot ja ehkä ennen kaikkea heidän kilvoituksensa saattavat saada meidät tuntemaan itsemme pieniksi ja vähäpätöisiksi, mikä ei tietysti sinänsä ole paha asia, mikäli siihen ei liity epätoivo. Heiltä talteen jääneistä teksteistä löytyy kuitenkin myös monia hyvin lohdullisia kohtia, jotka valottavat syvällisesti hengellisen elämän luonnetta sekä nostavat meitä ylös ja antavat voimaa jatkaa tietämme eteenpäin.

Niinpä he muistuttavat meitä muun muassa siitä, että tunne tietynlaisesta taantumisesta hengellisessä elämässä ei välttämättä johdu meidän kehityksemme pysähtymisestä, vaan vastustajan toiminnan voimistumisesta. Pahat henget eivät nimittäin taistele ihmistä vastaan niin kauan kuin ihminen toteuttaa omaa tahtoansa, vaan vasta siitä luopumisen jälkeen. Erityisesti luostarielämään ryhtyvän on syytä heti odottaa monenlaisia kiusauksia, jotka voidaan kuitenkin

kin voittaa valppauden avulla. Amma Synklitike lohduttaa Jumalaa lähestyviä puolestaan sillä, että ensin heillä on suuri taisto, mutta sitten sanomaton ilo, sillä jumalallinen tuli pitää sytyttää kyynelin ja kärsimyksin. Myös abba Arsenios kehottaa meitä katselemaan kaikkea hengellisen elämän vaivannäköä sen päämäärästä käsin, kun sanoo: “Jos etsimme Jumalaa, Hän näyttäytyy meille, ja jos me voitamme Hänet omaksemme, Hän tulee pysymään luonamme.”

Gerontikonin isät vakuuttavat meitä myös siitä, että Jumala auttaa aina miehuullista kilvoittelijaa ja on sen kanssa, joka kaikessa pakottaa itseään. Ihmisen vaivannäkö saa Jumalan sääliämään häntä, mutta apu on kuitenkin yksin Jumalan. Askeettiset kilvoitteluvaivat eivät näin ollen ole pelastuksen perusta, vaan nöyryys, joka kukistaa demonitkin. Siksi abba Ammonaksen mukaan ankaria ja ylpeyteen helposti johtavia ponnisteluja parempi on joskus kohtuullinen kilvoitus kammiossa muistellen temppelissä rukoilleen katuvan publikaanin sanoja “Jumala, ole minulle syntiselle armollinen” (Luuk. 18:13).

Ruumiillinen vaivannäkö ja ponnistus ovat siis välineitä pelastuksen saavuttamiseksi, eivät itse pelastus. Kaikkein osuvimmin Gerontikonissa meitä muistuttaa tästä abba Pambon sana: “Jos sinulla on sydän, voit pelastua”, sillä se alleviivaa pelastusta sisimmässä tapahtuvana persoonallisena kohtaamisena Jumalan kanssa. Koska kaikilla ihmisillä on luomisen perusteella sydän, voidaan täydellä syyllä sanoa, etteivät Egyptin erämaaisätkään aseta pelastuksen rimaa liian korkealle.

Lohdutuksena itsellemme voimme ottaa myös Gerontikonissa esiintyvän profeetallisen sanan siitä, että kilvoittelu historian kuluessa käy yhä vaikeammaksi – epäilemättä paholaisen rai-vokkaan aktiivisuuden takia. Niinpä abba Iskyrionin mukaan viimeinen sukupolvi on luonteeltaan sellainen, ettei sillä ole lainkaan tekoja, mutta silti se katsotaan jopa suuremmaksi kuin Egyptin erämaaisät, mikäli se vain kestää kohtaamansa koettelemukset. Eräänlaisena innoituksena kohdattavien vaikeuksien voittamiseksi voi muistaa myös abba Mooses Etiopialaisen vakuutusta siitä, että Jumala suojaa skiittaa, jos veljet kilvoittelevat, sillä mainittu skiitta voidaan epäilemättä hyvin perusteiden soveltaa kotiin, lähiympäristöön, omaan seurakuntaan ja Kirkkoonkin, miksei myös maahan ja pyhien kohdalla jopa koko maailmaan.

Hyvin käytännölliseksi ja pelastavaksi neuvoksi ja lohdutukseksi paljastuu lopuksi abba Sisoeksen sana veljelle, joka kysyi mitä tekisi, kun on langennut. Abba vastasi: “Nouse taas”. Näin hän kehotti veljeä tekemään aina siihen asti, kunnes tämä vakiintuisi hyvässä.

Vanhusten opissa

Hyveitten saavuttamisessa tärkeää on myös hyvä seura, sillä hyveet opitaan parhaiten liitty-mällä hyveellisiin ihmisiin. Abba Poimenin mukaan tämä on totta erityisesti jumalanpelon kohdalla.

Hyveellisten ihmisten, erityisesti armoitettujen vanhusten, löytäminen saattaa kuitenkin joskus olla vaikeaa siitä yksinkertaisesta syystä, että näillä on taipumus tarkkaan salata hyveensä. Heidän elämäntilofiansa mukaan ihmisen on näet oikein peittää hyveensä, mutta itseään soimaten paljastaa paheensa, kuten abba Zenon lausuu. Joskus vanhukset eivät puhu, vaikka heidät löytäisikin, koska ei ole niitä, jotka noudattaisivat sanaa. Abba Fyleks jopa väittää Jumalan ottaneen kokonaan pois pelastavan sanansa vanhusten suusta, koska hänenkään aikana ei enää ollut niiden toteuttajaa.

Autuas se, joka kaikesta huolimatta onnistuu löytämään itselleen ohjaajan, sillä tämä hyödyt-

tää häntä jo pelkällä läsnäolollaan, vaikkei edes puhuisi mitään. Tästä ihmeteltävästä totuudesta löytyy Gerontikonissa hyvin liikuttava kertomus abba Antoniokseen liittyen. Siinä todetaan: “Kolmella isällä oli tapana käydä vuosittain autuaan Antonioksen luona. Ja kaksi heistä kyseli häneltä ajatuksista ja sielun pelastuksesta, mutta yksi oli aina vaiti eikä kysynyt mitään. Pitkän ajan kuluttua abba Antonios sanoi hänelle: ‘Katso, olet jo niin kauan käynyt luonani, etkä kysy minulta mitään.’ Ja hän vastasi ja sanoi hänelle: ‘Minulle riittää, kun näen sinut, isä.’”

Arvostelukyvyn tarpeellisuus

Olemme edellä käsitelleet paljon askeesia ja ruumiillisia kilvoitteluvaivoja. Gerontikonin isät ja äidit muistuttavat meitä kuitenkin siitä, että tervehenkisen arvostelukyvyn tulee ohjata kaikkea askeesin harjoittamista, sillä muuten ihminen ylenmääräisessä innossaan on vaarassa tuhouta ruumiinsa ja jopa etäännyä Jumalasta. He palauttavat mieliimme sen perustavan ja yksinkertaisen totuuden, ettei kristillinen kilvoitus tähtää ruumiin tuhoamiseen, vaan himon surmaamiseen.

Arvostelukyky on Gerontikonin mukaan selvästikin hyveistä suurin. Sen avulla ihmisen tulee hallita sieluaan, kuten amma Synkletike sanoo. Hän antaa lisäksi ymmärtää, että juuri arvostelukyky on se tekijä, jonka avulla kristitty voi kilvoittelussaan välttyä täyttämästä omaa tahtoaan, mikä käytännössä merkitsisi kilvoitteluareenan muuttumista salakavalasti omien itsekäiden halujen temmellyskentäksi. Abba Poimen puolestaan puhuu arvostelukyvystä sielun oppaana. Muita oppaita hänen mukaansa ovat valppaus ja itsensä tarkkaaminen.

Gerontikonissa meille suositellaan kilvoittelussa “kuninkaallisen tien” eli kultaisen keskitien kulkemista, nimenomaan paaston suhteen. Kaikenlaisessa askeettisessa vaivannäössä ihmisen on pyrittävä siihen, että hän tuntisi realistisesti omat voimansa ja suhteuttaisi kilvoituksensa niiden mukaan. Ylenmääräisiin ponnisteluihin ihmistä saattaa olla siivittämässä rakkaus Kristukseen, mutta useimmiten niiden taakse kätkeytyy kuitenkin ylpeys. Lyhyesti ja kategorisesti abba Poimen toteaaakin tästä: “Kaikki liioittelu on lähtöisin demoneista.”

Omien voimien tuntemiseen ja niiden mukaan mitoitettuun päättäväiseen kilvoitteluun kehoittaa meitä Gerontikonissa erityisesti abba Orsios. Varsin pysähdyttävästi hän tämän neuvonsa jälkeen toteaa, että “niinkin voimme vain hädin tuskin välttää Jumalan tuomion.” Ehkä lopuksi kannattaa ottaa esiin myös abba Pistamonin ajatus siitä, että arkisessa kilvoituksessa, missä tahansa, ihmisen pitää pyrkiä säilyttämään sisäinen rauha, sillä se, vaikka hän ei tätä sanoakaan, on kristillisessä elämässä kaiken Hengen aikaansaaman kasvun edellytys.

Arvostelukyvyn ilmeneminen

Gerontikonissa ei lopultakaan puhuta arvostelukyvystä paljoa teorian tasolla, mutta sen sijaan löydämme sieltä monia opettavaisia esimerkkejä sen soveltamisesta käytäntöön. Useimmiten ne näyttävät liittyvän tilanteisiin, joissa erämaaisät katsoivat viisaaksi luopua hetkellisesti jostakusta kilvoitteluperiaatteestaan jonkin vielä suuremman hengellisen hyödyn vuoksi. Sävähdyttävien tässä yhteydessä on varmaankin abba Pafnutioksen tapaus. Hänestä nimittäin kerrotaan, että jouduttuaan kerran rosvojen vangiksi hän luopui periaatteestaan olla juomatta viiniä, koska rosvoapäällikkö, joka tunsikin hyvin hänen tapansa, vaati sitä häneltä kuolemalla uhaten. Abba joi, mutta sillä seurauksella, että demonisen kiihkon vallassa toiminut rosvoapäällikkö tulikin tunnontuskiin ilmeisesti hänen nöyryytensä vuoksi. Niinpä hän päätti jättää ryöstelyn ja alkaa viettää kunniallista elämää – eikä ainoastaan hän, vaan koko hänen rosvojoukkonsa! Ab-

ba Pafnutioksen yllättävältä näyttävän menestyksen jälkeen on syytä mainita, että kertomuksen mukaan hän oli sisäisen valaisun perusteella tietoinen siitä, että näin toimiessaan Jumala voi pelastaa hänen sieppaajansa.

Hyvin tavallisia Gerontikonissa ovat kertomukset askeeteista, jotka vieraiden tullessa tai itse vieraiden luona ollessa luopuivat paastosta. Merkittävää näissä tapauksissa ei kuitenkaan ole pelkästään tämä korostus, vaan myös ja ehkä ennen kaikkea se seikka, että palattuaan takaisin arkisen todellisuutensa pariin he aloittivat aina paastokilvoituksensa välittömästi uudelleen. Monesti he saattoivat paastota jonkin aikaa jopa normaalia ankarammin, jottei tuo Jumalalle otollisesta syystä tapahtunut poikkeaminen omaksutusta elämänjärjestyksestä ruokkisi heissä – tiedostamatta tai ehkä tietoisestikin – taipumusta hakeutua vastaaviin tilanteisiin ilman pakkoa.

Näihin Gerontikonin tapauksiin meillä Suomessa liittyy yksi yleisesti vallalla oleva väärinkäsitys, jota ei mielestäni ole sopivaa jättää korjaamatta. Se paasto, jonka erämaan askeetti-isät ja -äidit katkaisivat vieraanvaraisuuden ja hienotunteisuuden tähden, ei oman aikamme ohjaajavanhusten opetuksen mukaan suinkaan ollut Kirkon säätämä yleinen kaikkia koskeva paasto, vaan heidän itsensä omaksuma, normaalista paastosta tiukennettu ruuasta ja juomasta pidättyminen. Sitä he eivät halunneet esitellä ja paljastaa muille, ja siksi he luopuivat epäroimattä periaatteestaan.

Merkittäviä esimerkkejä hengellisesti hyvin kehittyneestä arvostelukyvystä ovat myös ne kertomukset, joissa Gerontikonin isät koettivat parantaa kanssakilvoittelijansa osoittamalla hänelle hyvyyttä. Niinpä abba Poimen neuvoi veljeä, joka mielellään etsiytyi hyvin elävän veljen seuraan, mutta kartteli vähäpätöisiinkin rikkeisiin syyllistynyttä, mieluummin osoittamaan kurittomalle kaksinkertaista rakkautta, koska tuosta toisesta poiketen hän oli sairas. Erittäin opettava ja samalla liikuttavakin on myös yksi tapaus liittyen abba Poimeniin, äskeisen neuvon antajaan itseensä. Kerrotaan, että eräs kuuluisa vanhus tuli kateelliseksi abba Poimenille, joka muutti lähelle häntä, sillä ennen kaikki hänen luokseen tulleet alkoivat nyt käydä tämän luona. Vanhus ei tahtonut olla missään tekemisissä abba Poimenin kanssa, mikä tuotti tälle suurta huolta ja murhetta. Eräänä päivänä abba Poimen kuitenkin päätti lähteä vanhuksen luokeljassaan kilvoitelleiden veljien saattamana mukanaan valmiit ruokatarpeet yhdessä nautittavaa juhla-ateriaa varten. Vanhus ei aluksi halunnut ottaa vastaan seuruetta, mutta oli lopulta pakotettu siihen, koska abba Poimen ei suostunut lähtemään pois ennen kuin oli nähnyt vanhuksen ja saanut siunauksen häneltä! Abba Poimenen nöyryys sulatti vanhuksen kaunan ja sinä päivänä heistä tuli ystäviä keskenään.

Otan Gerontikonista esille vielä kaksi erinomaista esimerkkiä hyvän arvostelukyvyn ilmeneemisestä arjen elämässä. Ensimmäinen niistä liittyy kuuluisan abba Siluanoksen oppilaaseen abba Netrakseen, josta tuli Faranin piispa. Kun hän eli vielä erämaassa, hän harjoitti kohtuullista askeesia, mutta piispaksi siirryttyään hän ryhtyi kilvoittelemaan hyvin ankarasti. Tämä ihmetytti kovasti hänen oppilastaan, joka tunsu hänet jo erämaa-ajalta eikä siten malttanut olla tiedustelematta selitystä moiseen käytökseen. Tällöin piispa vastasi hänelle kilvoitelleensa erämaassa kohtuullisesti kahdestakin syystä: ensiksikin siksi, ettei sairastuisi siellä ja tulisi näin vaivaksi muille veljille, ja toiseksi siksi, että olosuhteet siellä – muun muassa hiljaisuus – tukivat voimallisesti hengellistä elämää, mistä syystä ankara kilvoittelu ei ollut tarpeen. Piispana omaksumaansa ankarampaa askeesia hän puolestaan perusteli sillä, että hänen uutena asuinpaikkanaan toiminut kaupunki oli täynnä erilaisia synnillisillä houkutuksia, mutta myös sillä, että nyt hänellä sairastuttuaankin olisi ympärillään runsaasti ihmisiä, jotka saattaisivat helposti auttaa häntä!

Toinen viittaamistani kertomuksesta liittyy abba Johannes Lyhyeen. Kun abba Johannes ker-

ran aterioi yhdessä skiitan muiden isien kanssa, kävi niin, että eräs muualta tullut kookas pappi nousi ylös ja alkoi tarjoilla muille vettä. Yksi toisensa perästä kaikki aterialla olijat kieltäytyivät ottamasta sitä abba Johannesta lukuun ottamatta. Tällöin muut ihmettelivät hänen julkeuttaan, sillä tarjoilija oli pappi ja abba Johannes puolestaan koko joukon pienin. Abba vastasi kyselijöille: “Kun minä vuorollani nousen tarjoamaan vesiastiaa, iloitsen, jos kaikki ottavat, että saisin palkan. Niin minäkin otin sen tähden, että antaisin hänelle palkan. Ehkä hän olisi tullut surulliseksi, kun kukaan ei ottanut häneltä.” Kertomus muistuttaa meitä näin ollen siitä, että liialla ja keinotekoisella hienotunteisuudellakin ihminen saattaa joskus vahingoittaa toista, sillä hän voi tulla evänneeksi tältä palvelemisen ilon ja jopa taivaallisen palkan.

Loppusanat

Olemme edellä käsitelleet Gerontikonin pohjalta melko laajasti kysymystä hengellisestä innosta ja arvostelukyvystä. Entä mitä me voisimme näin lopuksi sanoa tästä aihepiiristä lyhyesti ja konkreettisesti? Miten meidän siis tulee vaeltaa ollaksemme mieliksi Jumalalle? Tätä kysyi kerran myös eräs veli abba Poimenilta mentyään hänen luokseen. Vanhus vastasi hänelle profeetta Danieliin viitaten: “Näemme, että Danielista ei löytynyt muuta syytteen aihetta kuin se, että hän palveli Herraa, Jumalaansa.” Tämä on kristillisen elämän ainut ja jalo tavoite: se, ettei meitä Kristuksen seuraajina voitaisi panetella mistään muusta kuin siitä, että palvelemme koko sydämellämme Häntä, Herraamme ja Jumalaamme.

Prof. Hilikka Seppälän juhlakirja “Veisuin ylistäkää”, 2003